

Asia Tekijänoikeus hyllystöjärjestelmiin

Hakija A Oy

Annettu 20.2.2001

SELOSTUS ASIASTA

Lausuntopyyntö

A Oy (jäljempänä hakija) on 6.11.2000 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa asiasta, joka koskee tekijänoikeutta hyllystöjärjestelmiin.

Hakija kysyy, ylittävätkö Z-tavaramerkillä markkinoidut hyllystöjärjestelmät teoskynnyksen eli onko niiden suunnittelijalla NNlla niihin tekijänoikeus ja siten tekijänoikeuslain mukaiset yksinoikeudet.

Taustaa Hakijan käsityksen mukaan lausuntopyynnössä tarkoitettu hyllystöjärjestelmä on tavanomaisen insinöörisuunnittelun tulos. Siinä ei ole mitään taiteellisia elementtejä.

Taideteollisuuden tuotteille, kuten huonekaluille, asetetaan verrattain korkeat itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset, jotta ne saisivat tekijänoikeussuojaa. Z-hyllystö ei olennaisesti eroa markkinoilla olevista muista hyllystöjärjestelmistä. Hyllystön olennaisin ero "perushyllystöihin" on siinä käytetyssä mekaanisessa hyllyjen kiinnitysjärjestelmässä. Tätä teknistä ratkaisua ei ole suojattu mallioikeudella, hyödyllisyysmallilla tai patentilla. Z-hyllystö ei siis ole taiteellisesti erityisen omaperäinen verrattuna kaikkiin muihin hyllystöjärjestelmiin.

Lausuntopyynnön liitteenä on esitteitä Z-hyllystöjärjestelmästä ja vastaavista ulkomaisista hyllystöistä.

Hakija on kääntynyt tekijänoikeusneuvoston puoleen saadakseen asiasta lausunnon, sillä NNn näkemyksen mukaan hänellä olisi tekijänoikeus kyseiseen hyllystöön.

NNn vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut NNlle mahdollisuuden vastineen antamiseen. NN toteaa 28.12.2000 saapuneessa vastineessaan seuraavaa.

NN on suunnitellut Z-system -hyllystöjärjestelmän 1970-luvun lopulla. "Z" on NNlle rekisteröity tavaramerkki.

A Oy on aloittanut ilman NNn kanssa tehtyä sopimusta Z-systeemin valmistamisen ja toimitukset Japanin markkinoille nimellä W alkuvuodesta 2000. Osapuolet ovat sopineet asian 21.11.2000, ja A Oy on sitoutunut maksamaan NNlle oikeudesta valmistaa ja markkinoida Z-systeemin mukaisia tuotteita Japanin markkinoille kertakaikkisen

korvauksen. Tämä taustana on selvää, että hakija haluaa kiistää NNn tekijänoikeuden ja laajentaa Z-systeemin markkinointia myös muihin maihin tarvitsematta maksaa mitään korvausta valmiiksi suunnitellusta ja markkinoilla hyväksi testatusta tuotteesta. Z-system -hyllyä on lisäksi toimitettu Ranskan markkinoille v. 1981 - 1990. Markkinointi sinne on tarkoitus aloittaa uudelleen.

NN pyytää, että tekijänoikeusneuvosto vahvistaisi Z-systeemin tekijänoikeuksien kuuluvan hänelle.

Vastineen mukaan Z-system -hyllystjärjestelmä eroaa muista markkinoilla olevista hyllystöistä. Sen suunnittelussa on lähdetty seuraavista perusasioista.

Hyllystön tuli poiketa tavanomaisten hyllystöjen (esim. Lundia) päätytikkaisiin sidotuista, jäykistä muotovaihtoehdoista. Z-systeemin osista voidaan rakentaa miten korkeita ja leveitä hyllyjä tahansa. Hyllyä voidaan jatkaa sekä syvyys-, pituus- että korkeussuuntaan. Jo hankitusta hyllystöstä voidaan ilman lisäosien hankkimista muotoilla erilaisia, muodoiltaan ja toiminnoiltaan vaihtelevia kokonaisuuksia siirtämällä hyllystön osia ylös tai alas, sivulle, eteen tai taakse jne. Pienellä, oikein suunnitellulla elementtimäärällä (38 osaa) voidaan siten rakentaa monimuotoisia kokoonpanoja.

Hyllystön tasojen ja pystytolppien käännettävyys sekä metalliosien vähäisyys verrattuna tavanomaisiin hyllystöihin takaa sen, että puusta saadaan aina ympäristöönsä sopiva puoli näkyville. Hyllystöä voidaan täten käyttää tilanjakajana. Z-systeemin kultaisen leikkauksen lähelle mitoitettut peiliovet jyrskintöineen korostavat puun kauneutta. Myös puiset koristenupit antavat hyllystölle oman leimansa. Vastineen liitteinä 6 - 9 olevat lausunnot kertovat Z-systeemin monipuolisista erikoisominaisuuksista ja ilmiästä.

Hakijan lausuntopyynnön liitteenä on esitteitä saksalaisista ja ranskalaisista hyllystöistä, joissa on käytetty Z-systeemiä vastaavaa kiinnityssysteemiä. Vastineen mukaan hyllystön kiinnityssysteemillä ei ole asiassa ratkaisevaa merkitystä. Hakijan esimerkeistä vain KIT ETAGERE -hyllystö näyttäisi tulevan lähelle Z-systeemin kiinnitystapaa. Muut hakijan esimerkit poikkeavat merkittävästi Z-systeemin kiinnitystavasta.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu hyllystjärjestelmä

Lausuntopyynnössä tarkoitettu hyllystjärjestelmä koostuu seuraavista osista: tasot, tolpat, porapinnat, kaapit, laatikot, pöytätasot, nupit ja ns. disco-levyt. Tasoihin kuuluu sekä kaarevia että suorakaiteen muotoisia osia. Hyllylevyt kiinnitetään toisiinsa tolpin ja ns. poratapein. Kiinnityksessä ei tarvita liimaa. Ylimmän hyllyn kiinnitys nupit voidaan peittää "tassuilla". Taustalevy, joka varmistaa kaapin suorana pysymisen, naulataan kaapin ulkopuolelle.

Lausuntopyynnön liitteenä olevassa esitteessä on kuvattu 44 erilaista hyllystöä, joita hyllystön osista on mahdollista rakentaa. Ylhäältä katsottuna variaatioita on yhteensä 20 kappaletta (vastineen liite). Hyllystön materiaalina on käytetty massiivimäntyä. Materiaali on hyvin kuormaa kantavaa. Laatikkojen oviin on uurrettu yksinkertainen ns. peilikuvio. Ovien saranat ovat säädettävissä kaikkiin suuntiin kahden ruuvin avulla.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. 1 § sisältää esimerkkiluettelon, jossa mainitaan taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote suojattavana teostyyppinä. Tähän teostyyppiin kuuluvat mm. huonekalut.

Tekijäl 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksen yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna.

Teoksen on tekijänoikeussuojaa saadakseen ylitettävä ns. teoskynnys, eli sen on oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ideoita, aiheita, periaatteita tai teknisiä ratkaisuja sinänsä ei suojata, vaan muotoa, jossa ne on teoksessa ilmaistu.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle eli fyysiselle henkilölle. Tekijänoikeus on Tekijäl 43 §:n mukaan voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Tekijänoikeus taideteollisuuden tuotteeseen

Käyttötaitteen tuotteille on ominaista, että niiden muoto määräytyy pitkälti tuotteen käyttötarkoituksen mukaan. Mainitusta syystä johtuen tekijänoikeussuojan myöntämiselle käyttötaitteen tuotteille on suhtauduttu käytännössä pidättyvästi. Monille käyttötaitteen tuotteille soveltuu luontevammin suojamuodoksi mallioikeus, josta on säädetty mallioikeuslaissa (221/1971). Periaatteessa ei kuitenkaan ole olemassa estettä sille, että myös käyttötaitteen tuotteet voisivat saada tekijänoikeussuojaa Tekijäl 1 §:n nojalla.

Tekijäl:n esitöissä on taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteista todettu, että "laki ei suinkaan koske jokaista tuotetta, jota voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi lain suojasta vain sillä yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisenä teoksena. Asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimus on tällöin asetettava varsin korkealle." (Komiteanmietintö 1953:5, s. 45)

Korkein oikeus on ottanut kantaa käyttötaitteen tuotteiden tekijänoikeudelliseen suojaan esimerkiksi ratkaisuisaan KKO 1932 II 267 (Makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (Buster). Korkein oikeus katsoi, että tekijänoikeussuojan saaminen edellyt-

tää korkeaa omaperäisyytensä, ja että ratkaisussa tarkoitetut käyttötaiteen tuotteet jäivät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Ratkaisussa KKO 1932 II 267 oli kyse siitä, että A valmistanut makuuhuoneen kaluston mukailemalla toista, jo markkinoilla olevaa makuuhuoneen kalustoa, jota huonekaluliike B valmisti. B oli valmistanut kaluston tilaamiensa ja omikseen lunastamiensa piirustusten mukaan. Korkein oikeus katsoi, että makuuhuoneen kalusto ei ollut sellainen taidekäsityön ja taideteollisuuden tuote, jonka muuntelemiseen ja levittämiseen B:llä olisi ollut yksinomaisen oikeus.

Ratkaisussa KKO 1975 II 25 korkein oikeus ei pitänyt sisustusarkkitehdin suunnitteleman malliston mukaan valmistettua sohvakalustoa TekijäL:ssä tarkoitettuna taideteollisuuden tuotteena, koska se ei muotoilunsa, rakenteensa ja verhoilunsa puolesta eikä kokonaisuutena olennaisella tavalla eronnut jo ennestään kaupan olleista kalusteista.

Tekijänoikeusneuvosto on ottanut kantaa huonekalujen tekijänoikeudelliseen suojaan lausunnoissaan 1995:7 ja 2000:4.

Lausunnossa 1995:7 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kokoon taitettava tuoli sai tekijänoikeussuojaa. Tuoli koostui kolmesta tangosta, joiden väliin muodostui ristikkäis- tukien avulla sekä istuin- että selkäosa. Tuolin tangot voitiin vetää suppuun esimerkiksi säilytystä varten, jolloin tuolista tuli noin metrin mittainen kolmen tangon nippu. Tuoli oli väriltään musta-valkoinen siten, että tangot sekä istuin- ja selkäosa olivat valkoisia ja kiinnittimet sekä käsinojanauha mustia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tuoli oli muodoltaan itsenäinen ja omaperäinen ja että se sai suojaa TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Lausunnossa 2000:4 oli kyse tekijänoikeudesta huonekaluihin ja huonekalujen muodostamiin kokonaisuuksiin. Lausuntopyynnössä tarkoitetut huonekalut olivat yleisilmeeltään melko tavanomaisia, 1920-1930 -luvun suomalaisia huonekalusarjoja. Joihinkin liittyi enemmän yksityiskohtia, toiset olivat ilmeeltään pelkistetympiä. Huonekalut oli tehty puusta ja osassa niistä oli käytetty kangasverhoilua. Kalusteet olivat puunattuja tai valkoiseksi maalattuja. Materiaalina oli käytetty koivua tai tammea. Neljään lausuntopyynnössä tarkoitettuun kalustoryhmään kuului myös astia- ja/tai ruokakaappi.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tietystä tyylistä huolimatta huonekalut olivat melko tavanomaisia siten, ettei mikään niistä yksittäin arvioituna ollut TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu, teoskynnyksen ylittävä teos. Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kalustot huonekalujen muodostamina ryhminä kokonaisuutena arvioiden ilmensivät sellaista omaperäisyyttä, että ne olivat TekijäL 1 §:n nojalla suojattuja.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa voivat saada esimerkiksi taideteollisuuden tai taidekäsitöiden tuotteet. Mainittuun teostyyppiin kuuluvat esimerkiksi huonekalut.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, erityisesti edellä esitetty oikeuskäytäntö huomioon ottaen, että lausuntopyynnössä tarkoitettu, hakijan suunnittelema Z-hyllystöjärjestelmä ei ole muodoltaan sillä tavoin itsenäinen ja omaperäinen, että se voitaisiin katsoa taiteelliseksi teokseksi, joka saisi suojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Hyllystöjärjestelmä jää siten tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa myös, että hyllystön kiinnitysjärjestelmää (tolpat - porat) voidaan pitää tavanomaisena teknisenä ratkaisuna, joka ei sellaisenaan voi saada TekijäL 1 §:ssä tarkoitettua suojaa.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa.